

HET KROMME-RIJNGEBIED

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE KRING 'TUSSEN RIJN EN LEK'

- > Houtense familienamen
- > Mini-gemeente Rhijnauwen in 1840
- > Kuyperkaartjes Kromme Rijngebied

HISTORISCHE KRING TUSSEN RIJN EN LEK

2020 | 54 | NR 2

ARTIKELEN

- 1 Houtense familienamen
Rinus van den Heijkant
- 6 De mini-gemeente Rhijnauwen in 1840
Kees Floor
- 13 Kuyperkaartjes van het Kromme Rijngebied
Kees Floor

BOEKEN

- 19 'Kijken naar Houten, 50 jaar tekeningen van Peter Koch'
Frank Magdelyns

VARIA

- 20 Jaarverslag 2019 van de Archeologische werkgroep 'Leen de Keijzer'
Pieter Frederiks
- 23 Bombardement en Bevrijding Houten 1944-45
Herman de Korte
- 23 Erratum en aanvulling
Rinus van den Heijkant

AFBEELDING OMSLAG

Gezicht op het huis Rhijnauwen met op de voorgrond de Kromme Rijn. van P.J. Lutgers, 1869. (Bron: Beeldbank HUA, cat nr. 201852).

Redactie

Els Elenbaas, Hilversum; drs. Saskia van Ginkel-Meester, Zeist; Herman Postema, Doorn; Eric van Royen, Wijk bij Duurstede; Otto Wttewaall, 't Goy

Redactiesecretariaat

H.J. Postema, Postbus 64,
3960 BB Wijk bij Duurstede, tel 088-5300162,
[mail: h.postema@razu.nl](mailto:h.postema@razu.nl).
(voor kopij, correspondentie, boekbesprekingen en
aanwijzingen auteurs).

Overname uit dit tijdschrift is alleen geoorloofd onder
voorwaarde van bronvermelding en na schriftelijke toe-
stemming van de redactie en/of auteur.

Vormgeving: Peter Koch.

Druk: De Groot Drukkerij Goudriaan.

Oplage: 700 exemplaren.

Lidmaatschap

Tevens abonnement op dit tijdschrift: € 25,- per jaar
(studenten en scholieren: € 12,50; buitenland: € 40,-)
over te maken op rekeningnummer:

NL23 RABO0329807498 ten name van de Historische
Kring 'Tussen Rijn en Lek' bij de Rabobank te Houten.
Losse nummers: € 7,50.

Secretariaat: J. van Geest, Maria van Boechoutlaan 23,
3984 PE Odijk, tel 030-6562057.

Ledenadministratie: F.J.P. Magdelyns, Ruitercamp 2
3992 BZ Houten, tel 030-6361111,
mail: info@tussenrijnenlek.nl.

Ereleden: Prof. dr C. Dekker* • A. Graafhuis*
dr G. de Nie, Schalkwijk • L.M.J. de Keijzer*
P.S.A. de Wit, Odijk.

Advertentietarieven:

€ 50 voor ¼ pagina, € 100 voor ½ pagina, € 200 voor
1 pagina, € 250 voor de achterpagina (steeds per jaar).

Bestuur

Voorzitter: Otto Wttewaall, tel: 06-44217384,
mail: ottowttewaall@gmail.com

Vicevoorzitter en contactpersoon Wijk bij Duurstede:

Frits van der Leije, tel: 06-53453444,
mail: fvanderleije@gmail.com

1e Secretaris: Jan van Geest, tel: 030-6562057,
mail: janvangeest@ziggo.nl

2e Secretaris: Norma Mulder, tel: 0343-591568,
mail: norma.han@casema.nl

Penningmeester: Sierk de Jongh,
tel: 030-2319941/06-51172378,
mail: sdejongh@planet.nl

Ledenadministratie: Frank Magdelyns, tel: 06-19630125,
mail: info@tussenrijnenlek.nl

Archeologie, Historisch Onderzoek en Genealogie:
Hans van Aken, tel: 030-6377513, *mail:* jmvanaken@ziggo.nl

Contactpersoon Bunnik: Tom Schrijvers,
tel: 06-37402914, *mail:* tomschrijvers@kpnmail.nl

De Historische Kring 'Tussen
Rijn en Lek' is een Algemeen
Nut Beogende Instelling

Het Kromme-Rijngebied

Voorheen Tussen Rijn en Lek
Tijdschrift van de Historische Kring 'Tussen Rijn en Lek'.

ISSN-nr 1382-3140

Het Kromme-Rijngebied omvat Bunnik, Cothen, 't Goy,
Houten, Langbroek, Odijk, Schalkwijk, Tull en 't Waal,
Vechten, Werkhoven en Wijk bij Duurstede.

Verschijnt 4x per jaar.

www.tussenrijnenlek.nl

Houtense familienamen

Inleiding

In een vorig artikel (bron 1) is beschreven welke voornamen er in de loop der tijd gegeven werden aan de kinderen die in de huidige gemeente Houten geboren zijn. Dit op basis van een reconstructie van de bevolking, gemaakt met gegevens van de burgerlijke stand, bevolkingsregisters en doop-, trouw- en begraafboeken.

Ditzelfde bestand is natuurlijk ook geschikt om na te gaan welke familienamen gebruikt werden en worden. Zijn er verschillen in het vóórkomen van familienamen in de drie dorpen Houten, Schalkwijk en Tull en 't Waal? Zijn er familienamen die vroeger veel meer gebruikt werden dan later of andersom? Zijn er specifieke 'autochtone' Houtense namen?

Variatie in familienamen

In het artikel over Houtense voornamen konden de veranderingen in de loop der tijd goed

Houtense families waren ook lid van muziekkorps 'Kunst na Arbeid' (Foto zestiger jaren/Archief KNA)

gevolgd worden. De variatie bij de voornamen bleek aanzienlijk te zijn, maar die variatie wordt sterk verminderd als gelet wordt op de verschillende spellingen (Antonius, Anthonius, Anthonij, Antonie, Anthonie, Antoon). Zo'n 15% van de jongens heette Johannes en bij de meisjes waren namen als Maria en Johanna ook zo populair.

Bij familienamen is de variatie veel groter. In het bestand van 18.312 personen die in Houten geboren zijn, komen 720 verschillende familienamen voor. En er zijn geen namen die echt heel veel voorkomen. Er zijn maar twee namen in het bestand die meer dan 2% voorkomen:

* **Rinus van den Heijkant** is oud-docent en schoolleider. Hij onderzoekt sinds zijn pensionering de bevolking van Houten, Schalkwijk en Tull en 't Waal en hij is lid van de werkgroep die de collectie Houtense foto's van het RAZU beschrijft.

Tabel 1. De meest voorkomende familienamen in Houten

	1700-1912 Houten		1947 Houten	2007 Houten Rangorde	Aantal	Plaats in landelijke 100 2007	Open Archieven (zie tekst)
Totaal	N = 18312	%	**		N = 28900		
1 van Schaik	389	2,1	68	17	124		2,0
2 van Dijk	385	2,1	94	1	340	5	0,3
3 van Oostrom	340	1,9	86	9*	150		2,8
4 de Kruijf	319	1,7	40	24*	104		3,5
5 van den Berg	283	1,5	49	3	255	4	0,3
6 Verweij	278	1,5	59	22	112		1,8
7 van Rooijen	243	1,3	67	6	172		1,9
8 de Bruin	225	1,2	74	5*	205	34	0,2
9 de Bree	219	1,2	8	369	16		5,2
10 Bos	187	1,0	34	5*	212	14	0,2
11 Miltenburg	171	0,9	81	13*	136		8,6
12 de Wit	168	0,9	37	24*	107	21	0,3
13 van Doorn	156	0,9	34	7	160	85	0,6
14 van den Brink	152	0,8	3	28	98	59	1,0
15 van Rossum	152	0,8	23	86	44		1,4
16 de Heus	145	0,8	1	971	8		3,5
17 van Wijk	143	0,8	65	16	126	61	0,6
18 van der Linden	140	0,8	23	20	117	26	0,4
19 Uijtewaai	139	0,8	70	25*	102		13,8
20 Sturkenboom	128	0,7	66	24	102		29,8
21 Vermeulen	125	0,7	35	15	132	30	0,3
22 van der Worp	115	0,6	15	909	9		13,7
23 van Amerongen	110	0,6	19	183	26		2,0
24 van Zijl	104	0,6	46	49	65		1,1
25 van Buuren	104	0,6	9	337	17		0,7
26 de Goeij	102	0,6	1	2217	0		3,5
Vernooij	67		103	11	148		4,7
Goes							2,5

* op basis van optelling van de variaties in schrijfwijzen.
 ** in bron 2 worden geen totalen per gemeente vermeld, alleen tellingen per familienaam.

van Dijk en van Schaik.

Het is verleidelijk om (net als in het vorige artikel over voornamen) te gaan zoeken naar ontwikkelingen in het voorkomen van familienamen. Zijn er namen die juist in vroegere of latere jaren meer of minder voorkwamen? Dat lijkt hier echter niet verantwoord wegens de kleine aantallen per familienaam. Een enkel groot gezin met 10 of meer kinderen (geen uitzondering!) kan de analyse sterk beïnvloeden. We kunnen daarom alleen vergelijkingen maken met enkele recente onderzoeken (zie boven).

Familienamen in de hele gemeente Houten

In tabel 1 zijn de meest voorkomende familienamen in Houten vermeld. Hierbij zijn alle gegevens samen geteld vanaf 1700 tot 1912 met incidentele vondsten van na 1912. Ze betreffen Houten (inclusief 't Goy, Schonauwen en Oud-Wulven), Schalkwijk en Tull en 't Waal. Deze gegevens zijn vergeleken met de gegevens uit de volkstelling van 1947 (bron 2), gegevens uit 2007 (bron 3) en de Nederlandse top-100 van familienamen uit 2007 (bron 4)

Bij de tellingen zijn namen samengevoegd. Binnen families en zelfs binnen gezinnen worden deze namen ook door elkaar gebruikt in aktes

- rond geboorte, huwelijk en overlijden.
- de Bruin en de Bruijn
 - de Wit en de With
 - Bos en Bosch
 - van Schaik en van Schaijk
 - de Kruijf, de Kruijf en de Kruijff
 - Miltenburg en van Miltenburg
 - Pouw en Pauw
 - Bouman en Bouwman
 - (van) Oostrom, (van) Oosterom, (van) Oostrum, (van) Oosterum
 - Uijterwaal, Uijtewaal, Uijterwaal, Uijtewaal, Uiterwaal, Uitewaal

Als we de gegevens uit vroeger tijden vergelijken met de familienamen die in 2007 in Houten voorkwamen, dan valt op dat er wat namen verdwenen zijn. De families De Heus, van der Worp en de Goeij zijn (vrijwel) uitgestorven of uit Houten vertrokken. Ook andere families, zoals de Bree en van Buuren en van Amerongen komen veel minder voor. De familie van den Brink heeft zich hersteld van een dip in 1947.

Bij vergelijking van tabel 1 en 2 zien we dat er een grote verschuiving van voorkomende familienamen is opgetreden tussen 1947 en 2007. Dat moet ongetwijfeld toegeschreven worden aan de sterke groei van Houten vanaf het eind van de zeventiger jaren, toen Houten aangewezen werd als groeigemeente. Vanaf die tijd zijn er veel nieuwe bewoners vanuit de rest van Nederland in Houten gekomen en gaat de verdeling van familienamen steeds meer lijken op die van geheel Nederland.

De top 10 van Nederlandse namen komt in 2007 ook in Houten voor bij de 26 populairste namen. Uit de Houtense top 30 komen alleen van Rooijen, van Oostrom, Vernooij, de Kruijf, Miltenburg, van Schaik, Verweij, Sturkenboom en Goes niet in de Nederlandse top 100 voor. Deze namen lijken dus gebonden aan Houten. Brouwer (bron 5) gaat in op de herkomst van familienamen uit het Kromme Rijngebied. Hij noemt in zijn artikel ook vrijwel al deze namen als kenmerkend voor deze regio.

De website www.openarch.nl is een verzameling van genealogische bronnen (akten van de burgerlijke stand, DTP-gegevens en dergelijke), vergelijkbaar met www.wiewaswie.nl. Op deze site kan per naam gezocht worden op plaats, zodat onderzocht kan worden of een bepaalde

Tabel 2: De meest voorkomende familienamen in Houten in 2007 (N = 28900)

	aantal	rangorde Nederland
1 van Dijk	340	5
2 Jansen	256	2 + 7*
3 van den Berg	255	4
4 de Jong	214	1
5 Bos	212	14
6 de Bruin	205	35 + 34**
7 de Vries	187	3
8 van Rooijen	172	-
9 van Doorn	160	85
10 van Oostrom	150	-
11 de Groot	148	13
12 Vernooij	148	-
13 Visser	146	8
14 Smit	143	9
15 Miltenburg	136	-
16 van Leeuwen	133	18
17 van Vliet	133	40
18 Vermeulen	132	30
19 van Wijk	126	61
20 van Schaik	124	-
21 Mulder	120	12
22 van der Linden	117	26
23 Verweij	112	-
24 Bakker	111	6
25 de Wit	107	21
26 de Kruijf	104	
26 Meijer	104	10
27 Sturkenboom	102	-
28 Goes	100	-

* Jansen is nr. 2, Janssen nr. 7 (plaats 1 als we de aantallen samentellen).

** de Bruin is nr. 35 en de Bruijn nr. 34 (plaats 15 als we de aantallen samentellen).

familienaam min of meer verbonden is met een gemeente. In tabel 1 is per familienaam aangegeven hoeveel procent van de vermeldingen uit Houten afkomstig is.

Zo vinden we dat de naam Sturkenboom het meest in Utrecht (647 vermeldingen) voorkomt, maar ook vaak (616 keer) in de Houtense dorpen, dus per aantal inwoners veel frequenter. Maar liefst 29,8% van alle Nederlandse vermeldingen van Sturkenboom komt uit Houten. De eerste vermelding in Utrecht dateert pas uit 1812, als er al 22 vermeldingen in Houten zijn. We mogen dus wel stellen dat Sturkenboom een typisch Houtense naam is. De stamhouder van deze naam lijkt overigens afkomstig uit Duitsland: Hendrik Storkenbaum/

Tabel 3. De meest voorkomende familienamen in Houten en 't Goy (incl. Schonauwen en Oud-Wulven)

Houten	1700-1912		1947	
	N = 8232	%	N = 2938	%
van Dijk	187	2,3	43	1,5
van Schaik	183	2,2	33	1,1
van Oostrom	182	2,2	63	2,1
van den Berg	149	1,8	25	0,9
de Wit	141	1,7	27	0,9
de Kruijf	124	1,5	26	0,9
Sturkenboom	115	1,4	60	2,0
Pouw	108	1,3	3	0,1
van Rossum	104	1,3	22	0,7
van Doorn	101	1,2	31	1,1
Verweij	99	1,2	31	1,1
de Bruin	97	1,2	54	1,8
Bos	96	1,2	26	0,9
Swanink	95	1,2	8	0,3
van Rooijen	88	1,1	51	1,7
de Goeij	82	1,0	2	0,1
Uijtewaal	79	1,0	33	1,1
van Bommel	72	0,9	13	0,4
van der Linden	67	0,8	8	0,3
van Leeuwen	63	0,8	11	0,4
Schrijvers	62	0,8	6	0,2
van der Kreeft	62	0,8	0	0,0
van Hal	62	0,8	23	0,8
Winkel	62	0,8	15	0,5

Heinrich Störchenbaum, die in 1783 overlijdt in Vegten en in 1737 te Schalkwijk trouwt met Cornelia van Riel/van Zijl. Zij woonden op hofstede “ 't Klompje” aan de Wayensdijk (bron 6 en 7).

Ook de familienaam Uijtewaal met al zijn spelingsvarianties is typisch Houtens. Als gezocht wordt met zgn. wildcards: U*t*waal*, dan wordt die naam in al zijn varianties landelijk 6660 keer vermeld en 12.5% van al die vermeldingen komt uit Houten. De familienaam zegt het al: “Uit 't Waal”

Ook de familienaam van der Worp heeft relatief veel vermeldingen uit Houten. Daar woonden weliswaar niet veel personen met die naam, maar ook het totaal aantal vermeldingen in Nederland is beperkt. Inmiddels is deze familie vrijwel uit Houten verdwenen.

Een vierde familienaam met veel vermeldingen uit Houten (8,6%) is (van) Miltenburg. Deze naam is, gezien de vermeldingen op Open Archieven, niet specifiek aan Houten gebonden, maar wel aan de regio Utrecht. De meeste vermeldingen komen uit Utrecht, Harmelen,

Houten en Maarssen en andere dorpen aan de noordoostkant van Utrecht.

Lokale verschillen

In tabel 3, 4 en 5 is weergegeven welke familienamen voorkwamen in de dorpen waaruit de gemeente Houten is ontstaan: Schalkwijk, Tull en 't Waal en Houten. 't Goy behoort van oudsher bij Houten en ook de vroegere gerechten en gemeentes Oud-Wulven en Schonauwen zijn bij Houten geteld.

In de tabel zijn ook de gegevens uit de volkstelling van 1947 opgenomen (bron 3). In 1962 zijn Houten, Schalkwijk en Tull en 't Waal samengevoegd tot één gemeente, dus in de gegevens van 2007 zijn geen cijfers over de vroegere dorpen te vinden.

De verschillen tussen Houten, Schalkwijk en Tull en 't Waal zijn toch wel opvallend. Zo was de familie de Bree ruim vertegen-

Tabel 4: De meest voorkomende familienamen in Schalkwijk

Schalkwijk	1700-1912		1947	
	N = 7662	%	N = 1658	%
de Bree	175	2,3	3	0,2
de Kruijf	166	2,2	11	0,7
van Schaik	163	2,1	20	1,2
Verweij	140	1,8	16	1,0
van Rooijen	135	1,8	15	0,9
van Oostrom	131	1,7	10	0,6
van Dijk	130	1,7	41	2,5
van der Brink	126	1,6	0	0,0
de Bruin	114	1,5	19	1,1
van den Berg	101	1,3	19	1,1
Pouw	87	1,1	12	0,7
Schouten	84	1,1	10	0,6
Bos	83	1,1	8	0,5
de Heus	82	1,1	0	0,0
van Amerongen	81	1,1	13	0,8
van der Worp	81	1,1	15	0,9
van Wijk	80	1,0	23	1,4
Vermeulen	77	1,0	31	1,9
van Kooten	72	0,9	1	0,1
van Zijl	71	0,9	23	1,4
Bouman	69	0,9	3	0,2
Goes	62	0,8	4	0,2
Uijtewaal	59	0,8	37	2,2
van Bennekom	59	0,8	19	1,1
van Buuren	59	0,8	0	0,0

Tabel 5: De meeste voorkomende familienamen in Tull en 't Waal

Tull en 't Waal	1700-1912		1947	
	N = 2415		N = 495	
van Dijk	68	2,8	10	2,0
Miltenburg	57	2,4	16	3,2
Nieuwhoff	46	1,9	17	3,4
van Schaik	43	1,8	15	3,0
Verweij	39	1,6	4	0,8
Oostveen	39	1,6	5	1,0
Schimmel	38	1,6	5	1,0
van Hazendonk	36	1,5	3	0,6
van Stekelenburg	36	1,5	1	0,2
van Buuren	35	1,4	19	3,8
van den Berg	33	1,4	5	1,0
van Elteren	33	1,4	0	0,0
van der Linden	32	1,3	1	0,2
de Klerk	29	1,2	6	1,2
de Kruijf	29	1,2	3	0,6
van Rossum	28	1,2	0	0,0
Hommelberg	27	1,1	11	2,2
van Oostrom	27	1,1	13	2,6
van der Kleij	27	1,1	6	1,2
de Bouter	24	1,0	0	0,0
van Gent	24	1,0	0	0,0
Sibbing	23	1,0	3	0,6
de Bree	22	0,9	0	0,0
de Heus	22	0,9	0	0,0
van Dam	22	0,9	0	0,0
van Schip	22	0,9	0	0,0
van den Brink	22	0,9	0	0,0

woordigd in Schalkwijk maar komt hij niet voor bij de 25 meest gebruikte familienamen in Houten. Daar zijn tussen 1700 en 1920 slechts 22 personen gevonden met die naam (0,3%).

Sturkenboom is een typische Houtense familie. In Schalkwijk werden maar 13 personen met die achternaam geboren en in Tull en 't Waal helemaal geen!

De familie Nieuwhoff daarentegen komt vrijwel exclusief uit Tull en 't Waal. Ze komt niet in Houten voor en slechts negen keer in Schalkwijk.

Slechts enkele namen worden in elk van de drie dorpen in ruime mate gevonden. Alleen van Dijk, van Schaik, van Oostrom, de Kruijf en van den Berg komen overal vaker dan 1,0% voor.

Van deze vijf komen er twee (van Dijk en van den Berg) ook voor in de top 100 van veelvoorkomende familienamen in Nederland, zowel

Familie in 1890 op boerderij Kortland, 't Goy. Detail tekening Peter Koch

in 1947 als in 2007 (bron 4), respectievelijk op plaats 4 en 5.

De andere drie zijn landelijk minder populair. Die namen zijn, zoals hierboven al vermeld, veel voorkomend in het gehele Kromme Rijn-gebied.

Bronnen

1. Rinus van den Heijkant: Houtense voornamen. In Het Kromme-Rijngebied 53 (2019) nr. 1, blz. 5-12.
2. Repertorium van Familienamen. Uitgegeven door het P.J. Meertens-Instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen onder redactie van P.J. Meertens, H. Buitenhuis en E.N. Palmboom. I-XIV. Assen, Van Gorcum / Zutphen, De Walburg Pers, 1963-1988.
3. Gegevens uit de Gemeentelijke Basisadministratie, zoals te vinden op <https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/>. Met dank aan Leendert Brouwer voor het overzicht van Houtense familienamen hieruit.
4. <https://www.cbgfamilienamen.nl/nfb/documenten/top100.pdf>.
5. Leendert Brouwer: Hoe de Kromme Rijn door Utrechtse aderen stroomt. Utrechtse familienamen. In: Gen. magazine voor familiegeschiedenis. Uitgave van CBG | Centrum voor familiegeschiedenis, jrg 22 (2016), nr. 2, p. 44-50.
6. www.genealogieonline.nl: Stamboom Ton de Hoogt en Juul Destombes (en ook andere stambomen op deze site).
7. <http://www.hommelberg.nl/genea/index.html>.

De mini-gemeente Rhijnauwen in 1840

In 1840 werd in Nederland een volkstelling gehouden. Het was er een in een reeks van tellingen die om de tien jaar plaatsvonden. Uit de gegevens die de telling opleverde, bleek onder andere dat in de Kromme Rijnstreek de gemeente Rhijnauwen¹ verreweg de minste inwoners had, namelijk slechts 73. In de hele provincie Utrecht was er maar een gemeente met nog minder inwoners^{2,3}: Portengen, gelegen ten zuidwesten van Breukelen, telde namelijk niet meer dan 50 inwoners.

Waar bevond zich het grondgebied van deze mini-gemeente Rhijnauwen, wie woonden er, waarmee voorzagen ze in hun levensonderhoud en welke voorzieningen waren er?

Gemeentegrenzen en Kadaster

In en rond de Franse tijd waren de gemeentegrenzen in Nederland voortdurend in beweging

1 Gezicht op de boerderij De Boeije met op de voorgrond de Kromme Rijn, maart 1987. De boerderij stond van 1818-1857 in de toenmalige gemeente Rhijnauwen. De grens met de gemeenten Oud-Wulven en Bunnik liep door het midden van de Kromme Rijn. (Bron: Beeldbank Het Utrechts Archief (HUA), cat nr. 72815)

geweest. Na het vertrek van de Fransen in 1813 viel men bij het vaststellen van die grenzen zo veel mogelijk terug op de oude situatie. In 1816 werd bij Koninklijk Besluit vastgesteld welke gemeenten de provincie Utrecht zou gaan omvatten. Een daarvan was de gemeente Rhijnauwen, die tot 1857 zelfstandig zou blijven. De gemeentegrenzen werden vastgesteld in 1829 door het kadaster, toen landmeter J. Vesters alle percelen kwam opmeten. Het was daarbij niet nodig het grondgebied onder te verdelen in secties, zoals bij de meeste andere gemeenten het geval was. Door de kleinschaligheid paste alle vereiste informatie bij de voorgeschreven kaartschaal gemakkelijk op een kaartblad. Het ging om 135 genummerde percelen, waarvan in aparte tabellen werd genoteerd wie de eigenaar was en waarvoor het stuk grond werd

* **Kees Floor** (1947) werkte als meteoroloog bij het KNMI in De Bilt. Hij schreef talrijke artikelen voor de Volkskrant, diverse weerbladen en periodieken van historische verenigingen.

2 Gezicht op het huis Nieuw Amelisweerd met op de voorgrond de Kromme Rijn. Tekening van P.J. Lutgers uit 1869, toen Rhijnauwen reeds was samengevoegd met Bunnik. (Bron: Beeldbank HUA, cat nr. 202063)

gebruikt. Dat kon bijvoorbeeld zijn als *weiland*, *bouwland*, *bos* of *huis en erf*. Verder stonden er op de kaart de *Kromme Rhijn*, de *Bisschops watering* en als ‘algemene wegen’ een weg naar Utrecht (Vossegatsdijk of *Utrechtsche weg*) en een naar Bunnik (*Bunniksche dijk* of Rijnsoever).

Grondeigenaren

De landerijen waren in 1840 in handen van slechts drie grondeigenaren: jonkheer mr. Willem Bosch van Drakestein was eigenaar van het landgoed *Nieuw Amelisweerd* - met onder andere de boerderij *De Boeije* (figuur 1) - en bewoner van het landhuis (figuur 2). Zijn broer, jonkheer mr. Hendrik Willem Bosch van Drakestein, bezat het landgoed *Oud Amelisweerd* met onder meer de boerderij *De Zonnewijzer* (figuur 3). Het

landhuis (figuur 4) was in 1840 onbewoond en stond leeg. Jonkheer Jan Carel Wendel Strick van Linschoten van Heeswijk en Rhijnauwen tenslotte was eigenaar en bewoner van het meer stroomopwaarts gelegen *Huis Rhijnauwen* (figuur 5) en het gelijknamige landgoed met de *Hofstede Rhijnauwen* (figuur 6). Strick van Linschoten was de enige inwoner van de gemeente

3 Gezicht over de Kromme Rijn op de boerderij De Zonnewijzer in de sneeuw. Datering: 1900-1905. (Bron: Beeldbank HUA, cat nr. 5544)

4 **Gezicht op het huis Oud Amelisweerd met op de voorgrond de Kromme Rijn. Tekening van P.J. Lutgers, 1869.**
(Bron: Beeldbank Regionaal Archief Zuid-Utrecht (RAZU) LeW_5D4_06737)

die meer dan dertig gulden belasting betaalde en volgens de regels van het toenmalige kiesstelsel stemrecht bezat.⁴

Grensbepaling

In 1832 waren de gemeentegrenzen in een proces-verbaal van grensbepaling formeel vastgelegd.⁵ De door landmeter Vesters vervaardigde kadastrale verzamelkaarten vormden daarbij het uitgangspunt. De burgemeesters van *Rhijnauwen* en de buurgemeenten *de Bildt*, *Zeyst*, *Bunnik* en *Oudwulven*, waren allen bij de grensafpaling betrokken. Ze moesten elk hun handtekening zetten onder de paragraaf die hun gemeentegrens betrof. Overigens tekende de Zeister burgemeester niet, omdat hij het oneens was met de door de landmeter gehanteerde grens. De door Vesters vervaardigde zogenoemde ka-

dastrale verzamelkaart van Rhijnauwen (figuur 7) laat zien dat het gehele grondgebied van de gemeente zich bevond op de rechteroever van de Kromme Rijn. De zone rond de huidige Provinciale weg (N411), die in november 2019 gemarkeerd werd met borden *Rhijnauwen, gem. Bunnik* (figuur 8), lag dus niet in de negentiende-eeuwse gemeente Rhijnauwen.

Gemeentebestuur

Rhijnauwen bestond op teldatum 1 januari 1840 uit twee buurtschappen, Rhijnauwen met 41 en Amelisweerd met 32 inwoners (figuur 9). De gemeente werd bestuurd door een burgemeester en een gemeenteraad, die twee assessoren (wethouders) telde en twee gewone leden van de raad. Alleen de 'vroedste en gegoedste ingezetenen' van een gemeente kwamen in aanmerking benoemd te worden

5 **Gezicht op het huis Rhijnauwen met op de voorgrond de Kromme Rijn. van P.J. Lutgers, 1869.** (Bron: Beeldbank RAZU LeW_5D4_06739)

tot lid van de raad.

De Utrechtse notaris Hendrik van Ommeren was in 1817 bij koninklijk besluit benoemd tot schout en secretaris; vanaf 1826 noemde men schouten burgemeester. Van Ommeren was tevens gemeenteontvanger. Eind 1837 werd zijn ambtstermijn weer met zes jaar verlengd, zodat hij in 1840 nog als burgemeester, gemeentesecretaris en ontvanger fungeerde. Hij kreeg ontheffing van de verplichting om te wonen binnen de gemeente waarvan men burgemeester was. Vanaf 1844 zat een verlenging er niet meer in. Kort daarvoor was namelijk een wet van kracht geworden die het notarisambt onverenigbaar maakte met dat van burgemeester. De raad van Rhijnauwen probeerde voor zijn burgemeester nog ontheffing te krijgen. Dat gebeurde onder andere met het argument dat er binnen de gemeente geen geschikte kandidaten voor de opvolging waren en er dus in ieder

geval een ontheffing van de 'inwoningsverplichting' nodig was. De provincie ging niet op het verzoek van de raad in, zodat het doek viel voor Van Ommeren. Toch kon hij nog regelmatig naar Rhijnauwen teruggaan; tot 1850 bleef hij namelijk gemeentesecretaris en -ontvanger. Na het vertrek van Van Ommeren als burgemeester begin januari 1844 werd assessor Pieter van de Vegt, landbouwer te Amelisweerd, waarnemend burgemeester tot het moment dat opvolger Johannes Gerardus Geelkerken later dat jaar aan de slag ging. Geelkerken was sinds 1827 al burgemeester van Bunnik. Tot de opheffing van de gemeente in 1857 zou de burgemeester van Bunnik tevens burgemeester zijn van Rhijnauwen.

Terug naar 1840. Raadsleden waren behalve Van der Vegt de timmerman en assessor Jan Willem van Overhagen uit de buurtschap Rhijnauwen en de landbouwers Cornelis van

6 Gezicht op boerderij Hofstede Rhijnauwen met bijgebouwen, 15 mei 2003. (Bron: Beeldbank HUA cat nr. 5544)

Leeuwen (Amelisweerd) en Jan Middelma (Rhijnauwen).

De gemeente kende ook een zogenoemd *college van zettters*, dat de burgers moest beschermen tegen de macht en mogelijke willekeur van de belastingdienst. Het werd gevormd door de burgemeester, de bewoners van de huizen Rhijnauwen en Nieuw Amelisweerd, assessor Van der Vegt en gemeenteraadslid Jan Middelma.

Jaarweddes en tractementen

Van Ommeren ontving voor zijn werkzaamheden als burgemeester het schamele bedrag van 23 gulden per jaar. In de provincie Utrecht kreeg alleen zijn collega uit 's-Gravensloot minder. Vermoedelijk ontvingen de assessoren en de gewone raadsleden ook een vergoeding, want de jaarwedde van het plaatselijk bestuur staat voor f 61 op de begroting. Bovenop zijn burgemeesterstoelage kreeg Van Ommeren als gemeentesecretaris een jaarwedde van vijftien gulden en als gemeenteontvanger tien gulden. Verdere personele kosten betroffen de klokkenist, de bode en de veldwachter. De klokkenist, die 'bij brand aanstonds de brandklok moest trekken' stond voor f 1,50 op de rol, de bode kreeg een traktement van f 15 en veldwachter Lambertus van den Asch, die dezelfde functie vervulde in Bunnik, verdiende in Rhijnauwen f 8,40. Laatstgenoemde raakte in 1845 aan de drank en maakte zich schuldig aan 'slechte surveillance'. Voor straf werd zes weken salaris ingehouden. Als er geen verbetering optrad, zou hij terstond uit zijn post worden ontzet. Gelukkig slaagde hij erin zijn leven te beteren. In 1850 kreeg hij 'wegens hoge ouderdom en lichaamsgebreken' eervol ontslag.⁶

Inwoners

Rhijnauwen telde volgens de gegevens van de volkstelling per 1 januari 1840 tien huizen en tien huisgezinnen, gelijkelijk verdeeld over de beide buurtschappen. Zes gezinshoofden kwamen we hiervoor reeds tegen: de bewoners van de huizen Rhijnauwen en Nieuw Amelisweerd en de leden van de gemeenteraad. De andere gezinshoofden waren in de buurtschap Rhijnauwen jager Servaas van Ewijk en tuinbaas Jan Fijth. In de buurtschap Amelisweerd betrof het de tuinmannen Jacobus van Kesteren en Dirk Johannes Kolenbrander. De gezinshoofden woonden er met hun echtgenotes, kinderen en personeel: koetsiers, tuinmansen of boerenknechten, werkmannen en boeren-, keuken- en kindermeiden.⁷

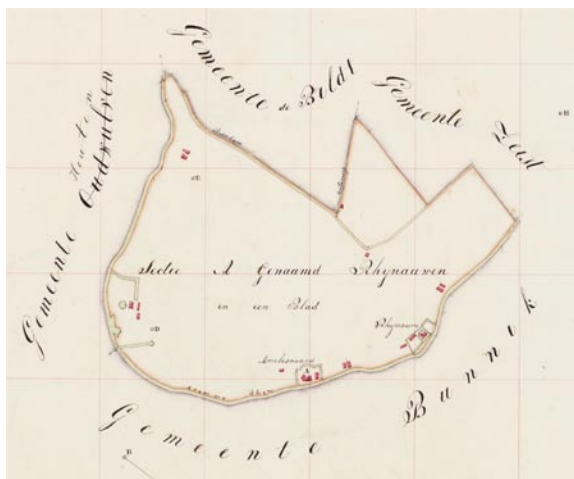
De inwoners van de gemeente waren relatief welvarend. De kosten van levensonderhoud waren voor een ieder op te brengen. Volgens de burgemeester behoorde niemand tot de 'lagere volksklasse'.⁸ De voor de volkstelling van 1840 benodigde gegevens waren in de periode van 11 november tot 31 december 1839 bijeengebracht en op formulieren genoteerd. Toen op 31 december 1839 om twee uur 's middags op Nieuw Amelisweerd Henricus Paulus Cornelis ter wereld kwam als zoon van Jonkheer Willem Bosch van Drakestein en zijn vrouw Johanna Sara ten Hagen, moest de baby op het laatste moment alsnog op het formulier met inwoners worden bijgeschreven. Tevens moesten briefjes en formulieren met daarop het inwonertal worden aangepast (figuur 9). Het was de eerste en enige geboorte in 1840 binnen de gemeentegrenzen. Sterfgevallen deden zich in dat jaar niet voor.

Voorzieningen

Rhijnauwen was een agrarische gemeente met landbouw, veeteelt en bosbouw. Er werden slachtvarkens gehouden, waarvan de aantallen op regelde tijden aan hogerhand moesten worden doorgegeven. Jan Middelman had paarden, die hij verhuurde. Geen van de inwoners bezat een hengst. Als dat wel het geval zou zijn geweest, zou er een opgave vereist zijn van de merries die door zo'n hengst waren gedekt. Het hout van de rivierbossen werd van tijd tot tijd verkocht (figuur 10).

Rhijnauwen kende geen polderbestuur; de inwoners betaalden dan ook geen waterschapslasten. Verder ontbraken er fabrieken, werk-winkels of bedrijven. Er waren weinig of geen voorzieningen; men leunde volledig op Bunnik. Zo waren er geen winkels of 'neeringdoende lieden', dus bijvoorbeeld ook geen bakker. Ook (para)medische beroepen, zoals heelmeeester en vroedvrouw, waren niet vertegenwoordigd. Een eigen bode, veldwachter of een verdere dienaar van politie was er evenmin; in vrijwel alle gevallen was men afhankelijk van samenwerking met de gemeente Bunnik.

De wegen in de Rhijnauwen waren niet bestraat en onverlicht. De gemeente was ook te klein voor een eigen school. Er woonden slechts dertien kinderen in de leeftijd van 6 tot en met 12 jaar; die moesten dus naar school in Bunnik. De vaccinatiegraad was hoog; niet-in-geënte kinderen werden op de school in Bun-

7 Kadastrale verzamelkaart van de gemeente Rhijnauwen, vervaardigd in 1829 door landmeter J. Vesters van het kadaster. Noord is boven. (Bron: Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

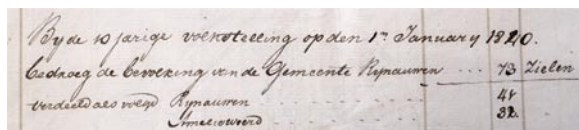
nik niet toegelaten. Kerkelijk viel Rhijnauwen eveneens onder Bunnik.

Geen problemen

Veel van de hier beschreven informatie is gebaseerd op jaarverslagen van de gemeente en op correspondentie, vooral met hogere overheden. Problemen die zich elders voordeden, bleven de gemeente bespaard, zo is uit diezelfde bronnen af te leiden. Er woonden in de gemeente geen blinden of krankzinnigen. Armoede was er

8 Plaatsnaambord langs de Provincialeweg in Bunnik. Het hier aangeduide gebied lag echter niet in de negentiende-eeuwse gemeente Rhijnauwen. (Foto: Kees Floor, 2020)

9 Notitie met samenvattende gegevens van de volkstelling van 1 januari 1840 uit het archief van de gemeente Rhijnauwen. De inwonertallen van de buurtschap Amelisweerd en van de totale gemeente Rhijnauwen zijn beide met 1 opgehoogd, doordat er daags voor de teldatum nog iemand in de gemeente werd geboren

onbekend; niemand leefde van de bedeling. Er hoefden geen kinderen voor heropvoeding naar ‘koloniën van weldadigheid’ te worden gestuurd. In de gemeente waren geen bedelaars. Een ‘bewaarplaats voor doortrekkende gevangenen’ ontbrak; er was ook geen behoefte aan. Niemand van de inwoners hoefde te worden afgevoerd naar de Ommerschans of had zich eerder in zo’n situatie bevonden.

De Ommerschans was de oudste kolonie van weldadigheid, een instelling waarheen bedelaars, landlopers, zwervende vagebonden en ‘onwilligen’ gedwongen werden afgevoerd en te werk gesteld. Het past in een rijtje van namen als Frederiksoord, Willemsoord en Veenhuizen. Overigens had de veldwachter van Rhijnauwen, net als de andere veld- en boswachters in het kanton Wijk bij Duurstede, nadrukkelijk als opdracht bedelaars van buiten de gemeente te weren. Veel van die ongewenste vreemdelingen gaven aan naar de regio te zijn gekomen in de hoop werk te vinden bij de aanleg van het traject Utrecht-Driebergen van de Rijnspoorweg, maar de autoriteiten geloofden daar niets van en namen harde maatregelen. Veeziekten, zoals de gevreesde longziekte bij runderen, deden zich geruime tijd niet voor. Pas in 1843 had een van de paarden van Midelman een ziekte onder de leden en moest het dier worden afgemaakt. Overigens bestonden

10 Advertentie uit de *Utrechtsche provinciale en stads-courant* van 22 november 1841. (Bron: Delfpher.nl.)

er destijds al vergoedingsregels voor dit soort calamiteiten.

De inwoners van Rhijnauwen hielden zich netjes aan de maatregelen om rupsenplagen tegen te gaan, zo constateerde het gemeentebestuur. Ook werd de Kromme Rijn door de Rhijnauwense landeigenaren op de breedte en diepte gehouden die waren voorgeschreven. Meer stroomopwaarts, in Bunnik, Odijk en Werkhoven, was dat wel anders. Er waren ondiepten die de doorstroming belemmerden en de werkzaamheden om de rivier op orde te brengen waren veelal uitgevoerd door onbekwame of malafide aannemers.

Tot slot

Het bovenstaande geeft een indruk van de gang van zaken in de gezapige gemeente Rhijnauwen rond 1840. Kleinschaligheid was troef, maar zou op termijn niet zijn vol te houden. Gemeentelijke schaalvergroting leek onvermijdelijk. Men had ervoor kunnen kiezen om de Kromme Rijn zijn functie als goed in het terrein herkenbare gemeentegrens te laten behouden en Rhijnauwen bij Zeist of De Bilt te voegen. Gezien de grote verwevenheid met Bunnik lag een samenvoeging met die gemeente echter meer voor de hand. In 1857, toen er een ware ‘gemeentefusiegolf’ door de provincie trok, verloor Rhijnauwen zijn zelfstandigheid en werd het toegevoegd aan Bunnik.

Noten

- 1 We gebruiken hier de spelling Rhijnauwen en Amelisweerd, dus niet Rijnauwen (zonder h) of Ameliswaard.
- 2 volkstellingen.nl/nl/volkstelling/jaarview/1840.
- 3 Archief gemeentebestuur Rhijnauwen 1818-1857. Regionaal Archief Zuid-Utrecht (RAZU) Toegang T00218 inv.nrs. 12, 16, 17, 18a, 19-22, 24, 39, 49-51, 55.
- 4 Peildatum 18 maart 1841. De eigenaren van Oud en van Nieuw Amelisweerd waren in het kohier van de belastingen ingeschreven met woonplaats Utrecht.
- 5 hisgis.nl/hisgis/gewesten/utrecht/atlas_utrecht-1/processen-verbaal.
- 6 Archief Gemeentebestuur Bunnik 1811-1964. RAZU Toegang T00206 inv.nr. 836.
- 7 Een volledige opgave van de namen, leeftijden en geboorteplaatsen van alle 73 inwoners van de gemeente Rhijnauwen is te vinden in Archief gemeentebestuur Rhijnauwen 1818-1857. Regionaal Archief Zuid-Utrecht (RAZU) Toegang T00218, inv.nr. 51.
- 8 Gegevens uit 1841 in Archief gemeentebestuur Rhijnauwen 1818-1857. Regionaal Archief Zuid-Utrecht (RAZU) Toegang T00218.

Kuyperkaartjes van het Kromme Rijngebied

In de periode 1864-1871 werkte cartograaf Jacob Kuyper aan een gemeenteatlas van Nederland. Van de elf provincies in ons land en van alle gemeenten, dus ook van die in het Kromme Rijngebied, tekende hij een kaartje. Speciale aandacht kregen de grenzen, die hij met twee kleuren liet benadrukken. In veel gevallen vormden wegen, sloten, vaarten, weteringen of rivieren zo'n provincie- of gemeentegrens of een deel daarvan. Liep de grens dan door het midden of langs een rand?

Jacob Kuyper (1821-1908) was een gewezen belastingambtenaar, maar vooral aardrijkskundige, cartograaf, tekenaar-redacteur en medeoprichter van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (figuur 1). Hij stelde in de periode 1857-1880 verscheidene atlassen samen, waaronder de bekende *Gemeente-atlas van Nederland*. De kaarten die hij hiervoor tekende, werden onder andere gebundeld per provincie, maar waren ook los verkrijgbaar. Ze werden uitgegeven door Hugo Suringar (1834-1911) te Leeuwarden, die daar een boekhandel, uitgeverij, drukkerij en veilinghuis had. Suringar begon in 1864 met het aan de man brengen van Kuypers gemeenteatlas of onderdelen daarvan (figuur 2). De eerste oproep tot voorintekening vermeldt nog 1138 verschillende kaarten¹. Uiteindelijk zouden het er 1205 worden², inclusief de overzichtskaarten per provincie.

Bronnenmateriaal

Kuyper baseerde zich bij het vervaardigen van zijn kaartjes op reeds bestaande kaarten, zoals de kaart van de provincie Utrecht van Kips en Nunnink uit 1850, die heruitgegeven werd in 1862³. Hij maakte daarvan naar eigen zeggen een verbeterde kopie, waarbij hij de opmerkingen van burgemeesters, die een conceptkaart toegezonden hadden gekregen, zoveel mogelijk benutte. Overigens was het lang niet in alle gevallen gemakkelijk om 'van die drommelsche burgemeesters' antwoord te krijgen op de verzoeken om duidelijke verbeteringsuggesties aan te leveren⁴.

1 Jacob Kuyper, tekenaar-redacteur van de *Gemeente-atlas van Nederland*, ca 1866.

Jaartal, oppervlakte en aantal inwoners

De kaartjes van de gemeenten in het Kromme Rijngebied (figuur 3) zijn voorzien van een jaartal: 1865, 1867 of 1868. 'Deskundigen leggen kaarten zonder jaartal als spelerei naast zich. Het jaartal is een ijkteken, dat op zulke blaadjes als de gemeente-atlas ternauwernood mag ontbreken', zo schreef Kuyper aan zijn uitgever om hem van het belang daarvan te overtuigen. De kaart van Langbroek (figuur 4) vermeldt overigens nog geen jaartal en is vermoedelijk uit 1864.

Om bij het gebruik van een variabele schaal

* Kees Floor (1947) werkte als meteoroloog bij het KNMI in De Bilt. Hij schreef talrijke artikelen voor de Volkskrant, diverse weerbladen en periodieken van historische verenigingen.

2 links **Advertentie uit het Utrechtsch provinciaal en stedelijk dagblad, 14 juni 1864.**

3 rechts **Uitsnede uit kaart van de provincie Utrecht, gedateerd 1866, uit de Gemeente-atlas van Nederland, deel provincie Utrecht. De gemeentegrenzen zijn aangegeven met stippellijnen. De namen van plaatsen die zijn aangeduid met open rondjes, zijn tevens gemeentenamen. De provinciegrens, die de Nederrijn en de Lek volgt, is slordig ingekleurd.** Bron: Beeldbank Regionaal archief Zuid-Utrecht (RAZU) LeW_5D3_17677

toch een indruk te kunnen krijgen van de grootte en het belang van de gemeenten, werden verder de oppervlakte en het aantal inwoners vermeld. De oppervlakte was te vinden in gegevens van het kadaster. Inwoneraantallen waren gebaseerd op de resultaten van de volkstelling van 1859, waarbij de getallen doorgaans naar boven werden afgerond of bijgesteld.

Langbroek

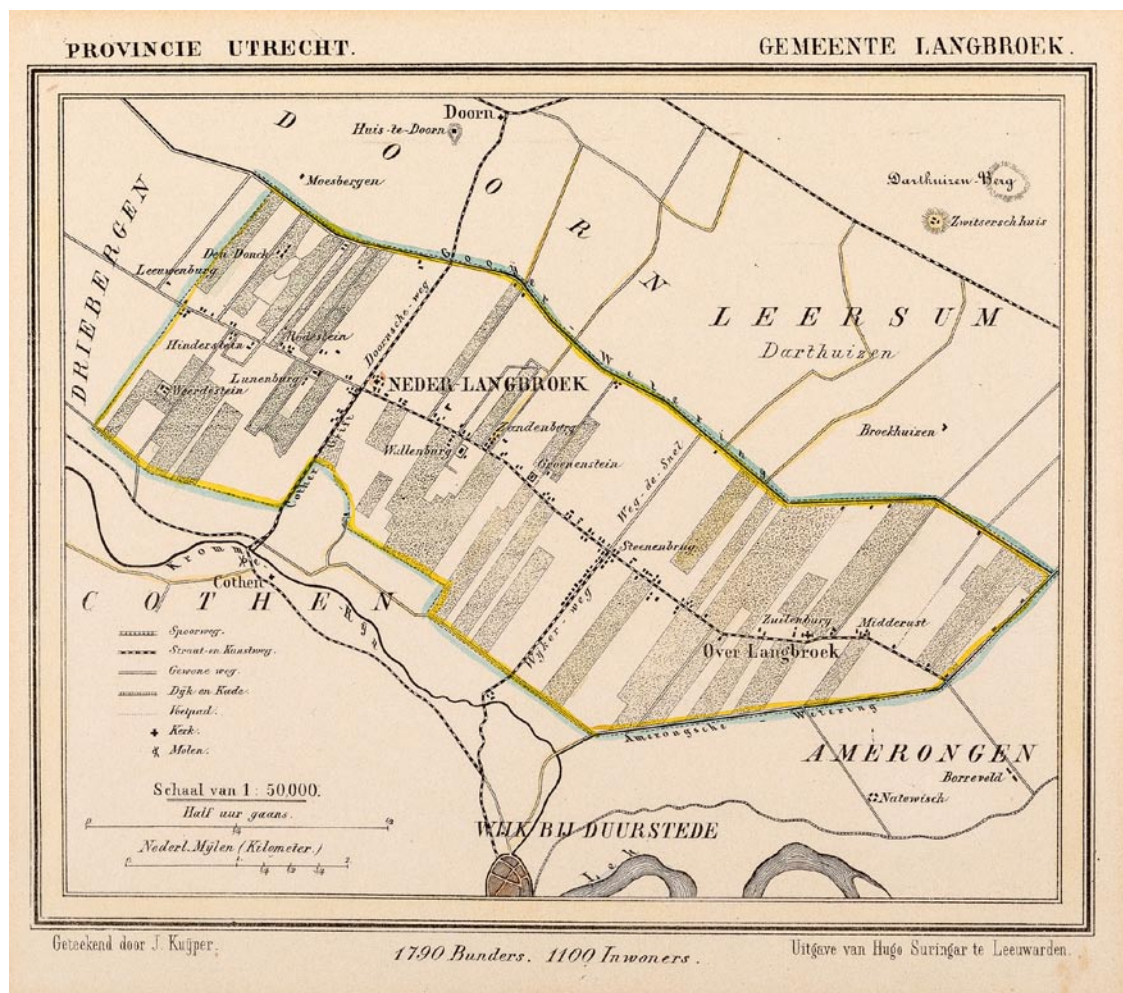
Vanuit zijn woonplaats Amsterdam stuurde Kuyper de gereedgekomen kaartjes in pakketjes naar zijn uitgever in Leeuwarden; hij kreeg f 2,50 per kaartje, ongeacht de hoeveelheid

werk die het tekenen van zo'n kaartje kostte. Zo noemt Kuyper in een briefwisseling met zijn uitgever nadrukkelijk Langbroek als voorbeeld van een eenvoudig geval: geen buitens, geen vestingen, geen bergen, maar naast wat recht-toe-recht-aan wei- of bouwland alleen enkele, iets bewerkelijker bospercelen. Overigens gaf de gemeentekaart van Langbroek hem nog wel wat extra werk. Hij had een voorlopige versie van die kaart namelijk gebaseerd op de eerder genoemde provinciekaart. Daarna kreeg hij echter de Topografische Militaire Kaart onder ogen, met vermeldingen als Weerdestein, Zuilenburg en Midderust, die ontbraken op de provinciekaart. Hij voegde ze toe voor de defini-

De negen gemeenten in het Kromme Rijngebied volgens de gemeenteatlas van Jacob Kuyper, 1864-1868.

Naam gemeente	jaar	oppervlakte	aantal inwoners	schaal
Houten	1867	3443	1600	1: 75 000
Wijk bij Duurstede	1865	1990	2750	1: 50 000
Langbroek	1864?	1790	1100	1: 50 000
Schalkwijk	1868	1789	1100	1: 50 000
Werkhoven	1864?	1661	1000	1: 50 000
Cothen	1864?	1211	750	1: 37 500
Bunnik	1867	1019	1100	1: 50 000
Tull en 't Waal	1868	871	550	1: 50 000
Odijk	1867	648	500	1: 25 000

De kaarten zijn te vinden op de beeldbank van het Regionaal Archief Zuid Utrecht, RAZU.nl. Zoekterm: Suringar.

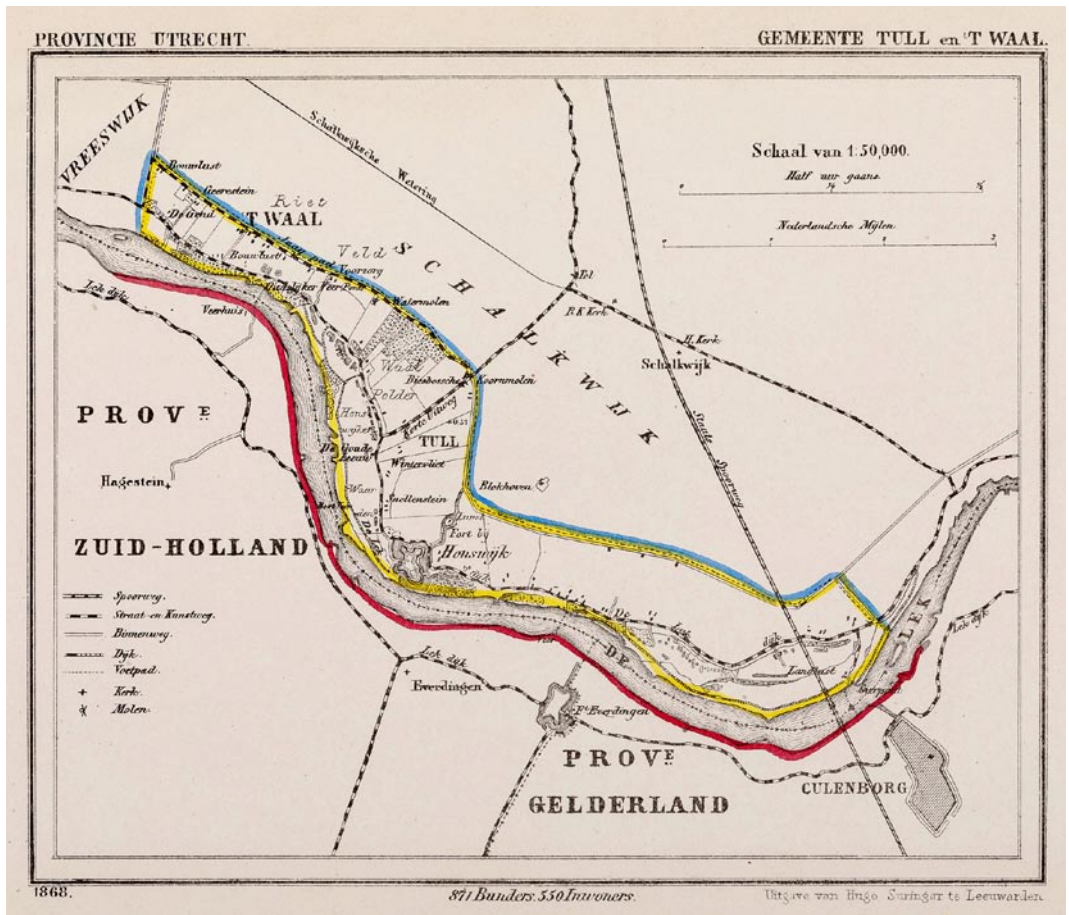
4 Kaart van de gemeente Langbroek door Jacob Kuyper, vermoedelijk uit 1864. Bron: Beeldbank RAZU LeW_SD4_09057

tieve versie van zijn gemeentekaart de deur uit ging.

Inkleuren

De kaartjes werden in koper gegraveerd, gedrukt in zwart-wit en vervolgens opgezonden naar een 'kleurderij', bijvoorbeeld die van G.J. Geestman uit Amsterdam of die van J.J. Sleijser uit Leiden. Het gebruik van kleur had voor zowel de auteur ('het zal wonderen doen voor het oog') als voor de uitgever een hoge prioriteit. Suringar had eerst nog onderzocht of de inkleuring mechanisch kon geschieden. Commercieel haalbare druktechnieken die de gewenste kwaliteit leverden, bleken destijds

echter nog niet beschikbaar. Daarom moest het inkleuren met de hand gebeuren, in het geval van de hierbij getoonde kaarten veelal door kinderen. Pas in 1869, na het verschijnen van het Utrechtse deel van de *Gemeente-atlas van Nederland*, trad het kinderwetje van Van Houten in werking; de Arbeidsinspectie die op naleving ervan toe moest zien, werd pas ingesteld in 1890. Wie alleen fairtrade producten wil kopen, die eerlijk en zonder gebruik making van kinderarbeid tot stand zijn gekomen, moet dus de Kuyperkaartjes, die thans nog steeds - maar dan tegen aanzienlijk hogere prijzen dan destijds - door verscheidene antiquairs worden aangeboden, links laten liggen.

5 Kaart van de gemeente Tull en 't Waal door Jacob Kuyper, 1868. De gemeentegrenzen zijn aan de binnenzijde geel gemarkeerd en aan de buitenzijde blauw bij gemeenten in de provincie Utrecht en rood bij gemeenten in andere provincies. Waar de Lek gemeentegrens en tevens provinciegrens is, is dat op de zwart-wit tekening in het midden van de rivier aangegeven met streepjes en kruisjes. De inkleuring suggereert dat de grenzen de oevers volgen en dat de rivier niet ressorteert onder een van de aanliggende gemeenten. Bron: Beeldbank RAZU LeW_5D4_12003

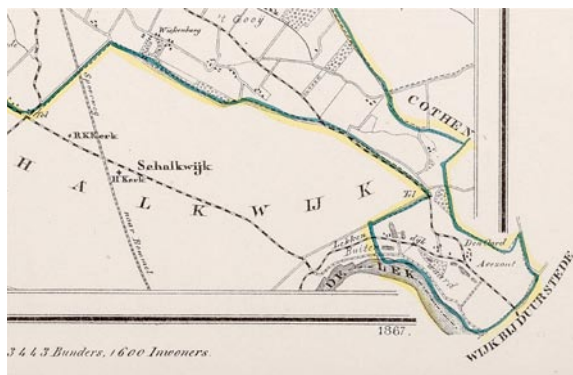
Twee of drie kleuren

Geestman vroeg f 2,25 per duizend gekleurde exemplaren, Sleijser was nog iets duurder. Om de kaartjes te verlevendigen en tegelijkertijd de ligging van de gemeentegrenzen te verduidelijken, moesten die grenzen, die met streepjeslijnen waren aangegeven, geaccentueerd worden met twee kleuren. De kleur aan de binnenzijde moest een andere zijn dan aan de buitenzijde. Grenzen met gemeenten in een andere provincie kregen aan de buitenzijde een andere kleur dan grenzen met buurgemeenten in dezelfde provincie. Zo is bijvoorbeeld op de kaart van de toenmalige gemeente Tull en 't Waal (figuur 5) de kleur aan de binnenzijde

van de gemeentegrens geel. De buitenzijde van de grenzen met de Utrechtse gemeenten Schalkwijk en Vreeswijk is aangegeven in blauw; voor buitengrenzen met Culemborg (Gelderland) en Everdingen, Hagestein en Vianen (destijds Zuid-Holland) is de kleur rood gebruikt.

Het kleurgebruik in de kaart van Tull en 't Waal is volgens het boekje. Misschien had het nog iets netter gekund, maar toch konden Suringar en Kuyper tevreden zijn over het resultaat. Dat was overigens bepaald niet altijd het geval. Geregeld ergerden ze zich aan de 'soms grenzeloze slordigheid' waarmee werd ingekleurd (vgl. figuur 3), het beperkt aantal gebruikte kleuren en de vele gevallen waarin de aanduiding van

6 Uitsnede uit de kaart van de gemeente Houten door Jacob Kuyper, 1867. De cartograaf positioneert de grens in het midden van de rivier, de inkleuring daarentegen volgt de oevers. Tegen de afspraken in is voor de kleur van de buitenzijde van de grens met het Gelderse Culemborg dezelfde tint gekozen als bij de grenzen met de Utrechtse buurgemeenten. Bron: Beeldbank RAZU LeW_5D4_11998

de grenzen afweek van het meegeleverde voorbeeld. Zo heeft op de kaart van Houten (figuur 6) de buitenzijde van de grens met het Gelderse Culemborg ten onrechte dezelfde gele kleur als de grenzen met Utrechtse buurgemeenten Schalkwijk en Cothen. Op de kaart van Wijk bij Duurstede (figuur 7) ontbreekt de inkleuring aan de buitenzijde van de grenzen met de Gelderse gemeenten Maurik, Beusichem en Culemborg zelfs geheel.

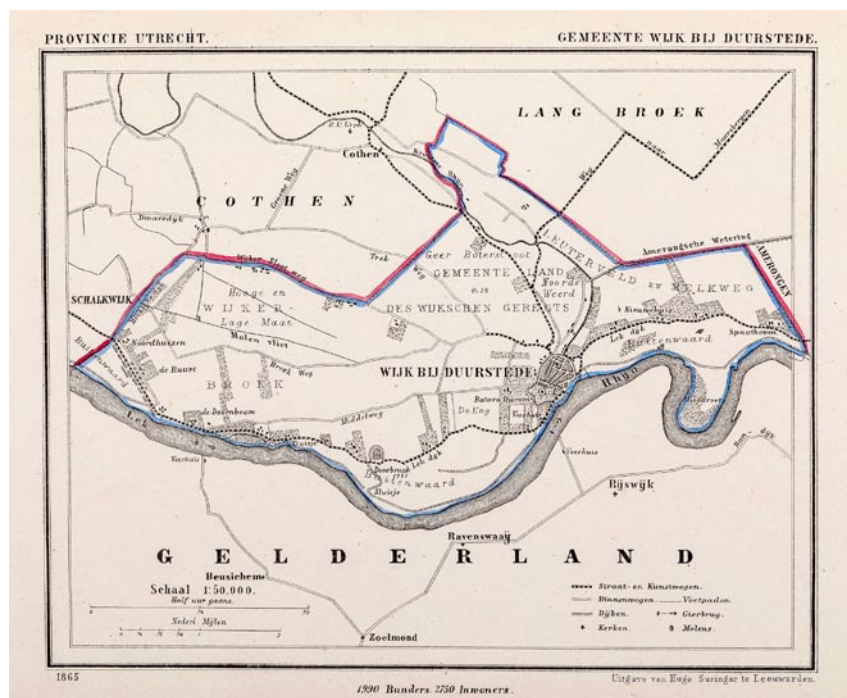
Levering

Na het inkleuren gingen de pakketten kaartjes weer terug naar Leeuwarden, van waaruit ze werden verspreid aan de intekenaren of verzonden naar nieuwe klanten: ambtenaren en besturen, particulieren en andere geïnteresseerden, maar ook scholen, die losse kaartjes van de eigen gemeente tegen een gereduceerde prijs konden inkopen. De volledige atlas met

1205 kaarten kostte in 1871 ongeveer zeventig gulden; een atlas van de provincie Utrecht met 74 kaarten kwam op ongeveer zes gulden. Tegenwoordig zal men voor zo'n uitgave aanzienlijk dieper in de buidel moeten tasten.

Wegen en waterlopen als gemeentegrenzen

De grenzen, zoals die op de Kuyperkaartjes zijn aangegeven, waren officieel vastgelegd in 1832 door landmeters van het kadaster in overleg met burgemeesters van de betrokken gemeenten⁶. Wel waren in de tussentijd enkele kleinere gemeenten bij een grotere buurgemeente

7 Kaart van de gemeente Wijk bij Duurstede door Jacob Kuyper, 1865. De buitenzijde van de grens met de Gelderse gemeenten Maurik, Beusichem en Culemborg is niet ingekleurd. Bron: Beeldbank RAZU LeW_5D4_12003

gevoegd, zoals Rhijnauwen bij Bunnik en Oud-Wulven en Schonauwen bij Houten, waarbij de grenzen tussen de fuserende gemeenten waren komen te vervallen.

Bij de grensbepaling van 1832 hadden grenscheidingen die gemakkelijk in het landschap terug te vinden waren, de voorkeur. In de processen-verbaal van grensbepaling wordt dan ook geregeld verwezen naar wegen, sloten, vaarten, weteringen en rivieren. De Kromme Rijn volgde bijvoorbeeld een deel van de grens van vrijwel alle gemeenten in het gelijknamige gebied; de Lek vormde de zuidelijke gemeentegrenzen van Tull en 't Waal tot Wijk bij Duurstede.

Grensdetails

Hoewel Kuyper er in zijn tekeningen en inkleuring van de kaarten blijk van gaf sterk te hechten aan een duidelijke weergave van de gemeentegrenzen, waren de schaal waarop hij zijn kaarten vervaardigde en de gekozen manier van presenteren van de verschillende elementen niet geschikt voor een gedetailleerde weergave daarvan. Zo geeft hij waterlopen aan met een dikke zwarte lijn en gemeentegrenzen met een zwarte streepjeslijn. In gevallen waarin de grens door het midden van een vaart of wetering loopt, zou de gestreepte grenslijn niet zichtbaar zijn op de ondergrond van een getrokken zwarte lijn. Dergelijke gevallen deden zich onder andere voor bij de Schalkwijker Wetering, die de grens vormde tussen Schalkwijk en Houten en bij de Kromme Rijn, waar deze de grens volgde tussen Cothen en Wijk bij Duurstede. In het eerste geval trok Kuyper op de kaarten van de beide gemeenten de grens aan de Schalkwijkse kant van de wetering, zodat het erop leek dat deze waterloop in zijn geheel ressorteerde onder Houten. In het tweede geval situeerde Kuyper de Kromme Rijn op de kaart van Cothen op Cothens grondgebied, terwijl hetzelfde stuk van de rivier op de kaart van Wijk bij Duurstede binnen de grenzen van die gemeente ligt. Zo kon hij beide burgemeesters, die zo vriendelijk moesten zijn om te reageren op concepten van de gemeentekaarten, te vriend houden.

Ook de grenzen aan de oostkant van Langbroek waren moeilijk gedetailleerd weer te geven. De Gooyer Wetering hoorde bij Leersum, terwijl de ten zuiden daarvan gelegen weg onder Langbroek viel. De Ameronger Wetering lag in

de gemeenten Amerongen en Wijk bij Duurstede, maar de naastgelegen 'Weg na Leersum' behoorde tot de gemeente Langbroek. De Kuyperkaarten van Langbroek (figuur 4), Leersum, Amerongen en Wijk bij Duurstede (figuur 7) suggereren ten onrechte dat de beide weteringen binnen de gemeente Langbroek liggen.

De Lek als grensrivier

De aanduiding en inkleuring van de zuidelijke grenzen van de gemeenten langs de Lek op de Kuyperkaartjes verdient speciale aandacht. Op de kaart van Wijk bij Duurstede uit 1865 (figuur 7) is de positie van de grens in het midden van de rivier op de tekening in zwart-wit alleen weergegeven aan het begin en het eind van de gemeente; de inkleuring verloopt daarentegen langs de rechteroever. Op de kaart van Houten uit 1867 (figuur 6) is de gemeentegrens in het midden van de Lek aangegeven met een zwart-witte streep-puntlijn. De beide oevers zijn gekleurd, zij het dat de linkeroever zoals eerder aangegeven eigenlijk een andere kleur zou moeten hebben dan is gebruikt bij grenzen met Utrechtse gemeenten Cothen en Schalkwijk. De zuidgrenzen op de kaarten uit 1868 van de gemeenten Schalkwijk (niet afgebeeld) en Tull en 't Waal (figuur 5) zijn aangeduid met om en om zwart-witte streepjes en kruisjes. Ook hier zijn de oevers weer gekleurd, ditmaal met een aparte, rode kleur voor de provincies Gelderland en Zuid-Holland. De tekeningen van Kuyper laten terecht zien dat het gezag van de aanliggende gemeenten zich uitstrekt tot het midden van de rivier; de inkleuring suggereert ten onrechte dat de Lek, net als eertijds in de Franse tijd, onder geen enkele gemeente valt.

Noten

- 1 Volgens een advertentie in de *Oprechte Haarlemse Courant*, 16 juni 1864.
- 2 *Tentoonstelling van hulpmiddelen voor den boekhandel*, augustus 1881.
- 3 Floor, K.: 'Herdruk Utrechtse provinciekaart', *Het Kromme-Rijngebied* 53/2 (2019) 12-15.
- 4 Archief van G.T.N. Suringar en Hugo Suringar, Allard-Pierson, UvA.
- 5 Keyser, M.: 'De laatste kleurders. Kleurinrichtingen in Nederland in de tweede helft van de 19^e eeuw', *Caert-Thresoor*, 11/4, (1994) 81-86.
- 6 Floor, K.: 'Bepaling van de gemeentegrenzen in het Kromme Rijngebied', *Het Kromme-Rijngebied* 53/4 (2019) 81-86.

Kijken naar Houten, 50 jaar tekeningen van Peter Koch

Vijftig jaar lang tekende Peter Koch in en rond Houten. Dorpsgezichten, boerderijen, oude gebouwen en nieuwbouw zijn op papier vastgelegd. Deze zomer worden 156 tekeningen gepubliceerd in het boek: 'Kijken naar Houten, 50 jaar tekeningen van Peter Koch'. Daarmee wordt zijn werk vastgelegd voor het nageslacht.

De tekeningen van Peter Koch zijn bij veel Houtenaren bekend. Ze werden uitgebracht op kalenders door de Historische Kring Tussen Rijn en Lek, de Rabobank, de gemeente Houten en de R.K. Parochie Houten. Ook verschijnen ze de laatste jaren op sociale media, waar ze lovende reacties krijgen. De tekeningen worden gekenmerkt door de vele details en de keuze van het onderwerp. Zo zijn de objecten en situaties die zijn vastgelegd vlak voordat ze uit de snel veranderende groeikern Houten zijn verdwenen waardevol.

Peter Koch (1949) tekent al vanaf de jaren 70 samen met Otto Wttewaall en Leen de Keijzer. Tijdens zijn opleiding tot reprotékenaar aan het

Grafisch Lyceum, in combinatie met zijn belangstelling voor geschiedenis en architectuur, ontwikkelde hij een voorkeur voor gebouwen en objecten in de woonomgeving. En tot op de dag van vandaag is dat onderwerp hem blijven boeien, ruim vijftig jaar lang. In totaal maakte hij ruim 250 tekeningen. In dit boek maakt u kennis met 156 tekeningen, waarvan sommige nieuw voor u zijn. Bijzonder zijn de reconstructions. Van kasteel Ten Goye weten we niet hoe het eruit heeft gezien, maar aan de hand van de kennis van kastelen en archeologische opgravingen is een poging gedaan het kasteel af te beelden. Andere verbeeldingen zijn boerderij De Koppel, de Romeinse villa aan de Burgemeester Wallerweg en de ijzertijdbewoning in Houten-Castellum. Het boek is geografisch ingedeeld en toont tekeningen tussen Utrecht-Lunetten (dat tot 1954 deels Houtens grondgebied was) tot aan de Lekdijk bij Culemborg.

Frank Magdelyns verzorgde de tekst, waardoor de tekeningen nog meer gaan leven. Het boek is uitgebracht onder nummer 19 in de historische reeks van de Historische Kring Tussen Rijn en Lek (ISBN 9789090328911).

Het boek bevat 128 pagina's met 156 zwart/wit tekeningen, is gebonden in een geheel papieren band in kleur en het formaat is 20 x 27,5 cm. Het is te bestellen via de website: www.kijkennaarhouten.nl Het kost € 19,50. Leden van de Historische Kring Tussen Rijn en Lek krijgen € 2,50 korting. Buiten de Rondweg van Houten worden € 5,- verzendkosten gerekend.

Jaarverslag 2019 van de Archeologische werkgroep 'Leen de Keijzer'

Vooraf

2019 was voor onze werkgroep wederom een jaar van flink aanpakken. Het basisonderwijs in Houten doet een steeds groter beroep op onze archeologische en historische kennis. Wij rukken van harte uit naar de basisscholen of ontvangen de leerlingen op onze archeologiezolder. De vraag vanuit het voortgezet onderwijs in Houten bleef beperkt tot de groep Havo 4/5. Een forse klus is de verwerking van veel opgeslagen archeologisch materiaal uit de kelder van het gemeentehuis. Dat materiaal, afkomstig uit de voormalige oudheidkamer, hoort thuis in het provinciale archeologische depot, maar moet daartoe eerst geanalyseerd en beschreven worden.

Een bron van zorg was de aanvankelijke onzekerheid over ons thuishonk op de zolder van het Oude Station. Het aangekondigde vertrek van onze burens op de begane grond kon immers leiden tot verkoop van het historische gebouw door de gemeente Houten. Gelukkig kwam in de zomer vanuit het gemeentebestuur de verlossende mededeling dat het Oude Station niet verkocht zou worden en dat onze archeologische werkgroep kon blijven. De archeologische werkgroep omvat thans 14 wekelijks actieve leden en een 10-tal leden, die door omstandigheden (tijdelijk) minder actief zijn. Met elkaar hebben we in 2019 zo'n 4800 uur aan allerlei vormen van archeologisch werk verzet.

Veldwaarnemingen en opgravingen

Het aantal archeologische veldwaarnemingen in onze gemeente was beperkt. Dat heeft natuurlijk te maken met de verminderde bouwactiviteiten. Wel zijn leden van onze werkgroep betrokken geweest bij een kleine maar zeer interessante opgraving in Odijk, Singel 56. Torenzicht aan de Pr. Bernhardweg in Houten. Op verzoek van de gemeente Houten waren wij aanwezig bij de afbraak van dit beeldbepalend woonhuis/voormalige boerderij in het hartje van Houten. Mede door eerdere verstoringen leverde onze begeleiding niet veel op. Wel zagen we een 18^e/19^e eeuws keldertje en een gemetselde waterput.

Dubbelzand te Houten. Dit voormalige gemeentelijke monument aan de rand van het oude dorp ontkwam door ernstige verwaarlozing niet aan de slopershamer. Wij hebben tijdens de sloop bouwkundige elementen uit de 18^e en 19^e eeuw kunnen waarnemen.

Bij graafwerkzaamheden van een elektriciteitsbedrijf rond de Pleinkerk in Houten hebben wij archeologische vondsten gedaan, zoals keramiek en botmateriaal.

Singel 56 te Odijk. Door oplettendheid van onze Odijkse leden werd voorkomen dat een woningbouwproject aan de Singel in Odijk zonder archeologisch onderzoek werd uitgevoerd. Samen met een archeologisch bedrijf hebben wij sporen vastgesteld uit de IJzertijd en de Romeinse tijd. We hebben veel aardewerk, enkele mantelspelden en de restanten van een pottenbakkersoven aangetroffen. Wij zullen de resultaten neerleggen in een korte rapportage.

Museum

Onze succesvolle expositie "Schatten van Vechten" werd in het late voorjaar opgevolgd door de tentoonstelling "Van IJzertijd tot nieuwbouwwijk". Deze expositie is gewijd aan de laatste grote opgraving in Houten-Castellum en verhaalt over de wisselwerking tussen de landschappelijke ontwikkeling en de menselijke bewoning op een deel van de Houtense stroom-

Singel 56 te Odijk

Vierpasfibula

Collectie Muyris

Visfuk uit opgraving Castellum

rug, vanaf de vroege IJzertijd, de Romeinse tijd en de moderne tijd. Wij ontvingen daarbij financiële ondersteuning van de gemeente Houten, de Historische Kring TRel en de landelijke AWN. De publieke belangstelling voor deze nog lopende tentoonstelling is met 1609 bezoekers in 2019 heel behoorlijk.

Via een schenking kwamen wij in het bezit van een fraaie particuliere archeologische collectie, afkomstig uit het Romeinse fort Vechten en omstreeks 1976 gered uit de storthopen bij de verbreding van de A12. Het gaat om vondsten uit de vroege- en midden-Romeinse tijd. Deze "collectie Muyris" is nog te bewonderen op onze archeologiezolder.

Het museum is het hele jaar gedurende twee dagdelen per week geopend, en wel op de dinsdagen en de zaterdag.

Publicaties

Leden van onze werkgroep publiceerden vorig jaar enkele artikelen in het tijdschrift van de Historische Kring Tussen Rijn en Lek. Over onze expositie "Van IJzertijd tot nieuwbouwwijk" hebben wij een fraai uitgevoerde museumgids uitgebracht.

Een werkgroepslid schreef een artikel over de bij Castellum Fectio gevonden tweeledige Frygische paradehelm, waarvan één deel berust bij het RMO te Leiden.

Voordrachten en presentaties

Leden van onze werkgroep verzorgden voordrachten en presentaties over archeologische en historische onderwerpen aan lokale organisaties, zoals: de Probusclub Houten, de "Expeditie Houten-zuid", een vereniging van eigenaren in Houten Castellum, enkele bewoners- en vriendengroepen.

Informatie- en communicatietechnologie

Leden van onze werkgroep hebben onze website www.archeologiehouten.nl up-to-date gehouden en verder uitgebouwd.

We hebben het afgelopen jaar opnieuw stappen gemaakt op het gebied van automatisering, digitalisering van gegevensbeheer en nieuwe media. Voorts heeft de werkgroep zich verdiept in het Geografisch Informatie Systeem (GIS), dat ook voor de archeologie unieke mogelijkheden bevat. De werkgroep presenteerde een bijgewerkte interactieve fiets- en wandelroute langs archeologisch bijzondere plekken in onze streek. Voorts bieden we bezoekers van onze archeologiezolder de mogelijkheid om interactief archeologische waarnemingen in de woonomgeving te bekijken.

Educatie

Educatie blijft een belangrijk onderwerp voor de archeologische werkgroep. Wij organiseren in de schoolvakanties over diverse onderwerpen workshops op de archeologiezolder. Het enthousiasme van de jonge deelnemers is hartverwarmend.

Workshop voor kinderen

Bezoek burgemeester en wethouders - Activiteitenmarkt - Met burgemeester Van Zanen bij Dom-Under

Evenals vorig jaar participeerden wij in het succesvolle project “Langs de Limes” van de provinciale instantie Kunst Centraal en verzorgden wij gastlessen in basisscholen in de gemeente Houten. Voorts ontvingen wij op onze archeologiezolder 18 groepen van het Houtense basisonderwijs en trakteerden de leerlingen op de kostelijke verhalen van “Arie de archeoloog”. Aan kinderen van de naschoolse opvang hebben wij opnieuw enkele workshops gegeven over archeologie en verhalen verteld over het verre verleden van Houten.

Manifestaties

De werkgroep was wederom actief in Houten op de Open Monumentendag, de jaarlijkse Activiteitenmarkt, de Nationale Archeologie Dagen en de Romeinenweek.

Mediacontacten

Bij diverse gelegenheden waren ook in 2019 lokale pers en radio aanwezig om reportages te maken over onze activiteiten in het veld en op onze archeologiezolder. Met name bij onze nieuwe expositie mochten we vertegenwoordigers van de lokale en regionale pers ontvangen. We werkten daarbij onder meer samen met Omroep Houten en RTV Utrecht.

Contacten met de gemeente Houten

Wij mochten de nieuwe burgemeester, samen met wethouders en ambtelijke staf, voor een nadere kennismaking ontvangen op onze archeologiezolder.

De subsidieovereenkomst met de gemeente Houten is ook in 2019 op het gebruikelijke niveau voortgezet. Onze werkgroep verricht als tegenprestatie voor de gemeentelijke subsidie

een aantal activiteiten.

Periodiek is er overleg met de wethouder en we onderhouden intensieve contacten met de gemeentelijke archeoloog.

Overige activiteiten

Werkgroepleden deden mee aan een aantal activiteiten, deels gecoördineerd door de Vereniging van vrijwilligers in de archeologie AWN, afdeling Utrecht:

- nagekomen veldwerk op het terrein van Het Burgje te Odijk
- archeologisch graafkamp 2019 in een vroeg-Romeins marskamp nabij Bielefeld, Duitsland
- project fundamenteel onderzoek naar Romeins grijs aardewerk
- diverse door de RCE georganiseerde activiteiten, zoals het congres “Lood om oud ijzer”
- 1^e lustrum Dom-Under op het Domplein Utrecht
- jaarlijks archeologisch kinderfestijn Boswerf Zeist
- activiteiten van de Pijpelogische Kring Nederland
- onze werkgroep sloot een partnership met Geopark Heuvelrug
- werkgroepleden beschrijven historische foto's bij het Regionaal Archief Zuid-Utrecht.

We waren aanwezig op het Romeinensymposium van de Vrije Universiteit Amsterdam, op de jaarlijkse Auxillia-studiedag van de Radboud Universiteit Nijmegen en op de Provinciale Contactdag op fort Vechten.

> Pieter Frederiks
Archeologische Werkgroep ‘Leen de Keijzer’/
Stichting Archeologie Houten

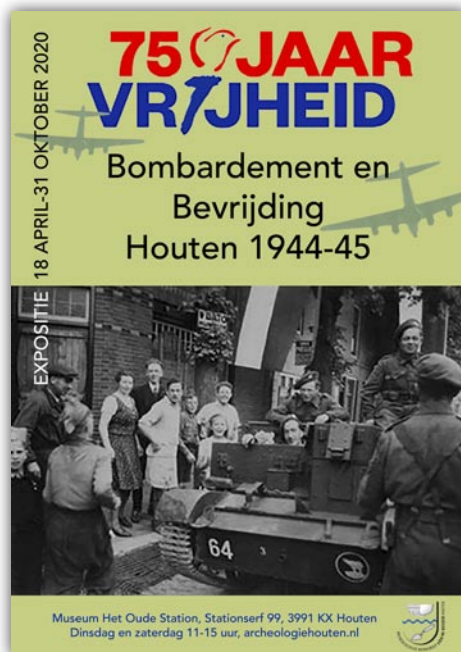
Kleine expositie Bombardement en Bevrijding Houten 1944-45

In het kader van de herdenking '75 jaar BE-VRIJD' na de Tweede Wereldoorlog, presenteert de Archeologische Werkgroep "Leen de Keijzer" Houten, aangesloten bij de Historische Kring 'Tussen Rijn en Lek', een bescheiden maar bijzondere expositie.

De tentoonstelling vestigt speciaal de aandacht op twee dramatische gebeurtenissen die in Houten hebben plaatsgevonden. Het gaat om het bombardement door de geallieerden op Houten op 28 november 1944 en de bevrijding in de eerste week van mei 1945. Er is gekozen voor een beknopte weergave in woord en beeld. We tonen voorwerpen, documenten en unieke foto's uit die donkere periode.

Graag gaan we ervan uit dat u het bezoek aan de tentoonstelling en verkrijgbare gidsje zult waarderen.

Afhankelijk van de actuele situatie is de tentoonstelling tot 31 oktober 2020 te zien op dinsdag en zaterdag van 11-15 uur op de zolder van Het Oude Station, Stationserf 99, Houten. In verband met de RIVM-regels verzoeken wij u

via de website www.archeologiehouten.nl een tijd te reserveren wanneer u wilt komen kijken.

> Herman de Korte
Archeologische Werkgroep "Leen de Keijzer"
Houten

Erratum en aanvulling

Artikel **'Het oudste woonhuis in Houten'** in het vorige nummer.

De man naast Antoon van Hal in afbeelding 4 is Teunis Harskamp.

Niet Gert Verheul maar zijn vader Gerard had genezende krachten. Het tweede huwelijk van Gerard was met Lies van Asten. Zij kwam uit Weert en hun pleegkinderen Joep, Ans en Gijs kwamen uit Baexem.

Niet zo van belang

In het artikel worden de begrippen 'dominee' en 'predikant' verkeerd gebruikt. Dominee is de aanspreektitel van een predikant. Predikant wordt gebruikt voor de aanduiding van het ambt.

Iets te vieren vergaderen trainen *of* trouwen?

Neem contact op met uw
gastheer Otto Wttewaall:
06-44217384
www.landgoedwickenburgh.nl
info@landgoedwickenburgh.nl

Op 1 km. afstand van de Rondweg van Houten, bij 't Goy, ligt sfeervol Landgoed Wickenburgh. De ideale plek om uw verjaardag, jubileum, huwelijk, receptie, examen of 'zomaar' iets te vieren.

Wilt u vergaderen in een inspirerende omgeving?

Zoekt u een locatie waar u ongestoord een training kunt geven? U vindt alle rust, ruimte en gastvrijheid op Landgoed Wickenburgh, een historische plek in het groene hart van Nederland.

Het landgoed biedt u alle privacy die u wenst, u bent altijd de enige gast met uw activiteit.

Wij kunnen tot 50 gasten ontvangen met een borrel, high tea, lunch of buffet.

Landgoed Wickenburgh
Wickenburghseweg 17
3997 MT 't Goy

Vakantiehuis in Auvergne

Gelegen op eigen terrein in het Parc National des Volcans d'Auvergne op 1100 meter hoogte. Een prachtige ruige omgeving die uitnodigt om te verkennen.

- 850 kilometer langeafstandswandelpaden
- Watervallen, rivieren (o.a. de Dordogne) en meren
- Het mooiste vulkaanlandschap van Europa
- Een geweldige flora en bio-diversiteit
- Historisch modern ingericht gebouw
- Adembenemend uitzicht

Te huur **vanaf** € 495,- per week (5 personen)

Meer informatie: www.vakantiehuisinauvergne.com
of via telefoonnummer: 0031 (0) 6 534 534 44

Historische reeks Kromme-Rijgebied

3 L.M.J. de Keijzer

De kerk van Herlulf als middelpunt van het Oude Dorp Houten, Prijs: € 8,90

5 P.M. Heijmink Liesert

'n Haonderik vol ruggemeters, Prijs: € 6,80

6 J.C. Kort

Repertorium op de lenen van Gaasbeek, Prijs: € 15,00

7 Ad van Bommel en Kees Vernooij

Acht eeuwen katholiek Cothen en honderd jaar H.H. Petrus en Pauluskerk, Prijs: € 15,00

8 C. van Schaik

Overlangbroek op de kaart gezet, Prijs: € 25,00

9 A.A.B. van Bommel

De Lekdijk van Amerongen naar Vreeswijk, Prijs: € 29,00

12 W. Thoomes

Leven met de Lekdijk De boerengemeenschappen Tull en 't Waal in de 17de en 18de eeuw, Prijs: € 12,50

13 Ad van Bommel

Het Delliussfonds (1740-2012). De nalatenschap van predikanten in Cothen, New York, Halsteren en Culemborg, Prijs: € 14,95

15 Wim van Amerongen

Het buiten van Wijk Prijs: € 19,95

16 Wim van Amerongen

Mijn stad aan het water Prijs: € 19,95 (voor leden van Tussen Rijn en Lek € 17,45)

17 A.A.B. van Bommel,

J.C.M. Cox, L. van der tuuk, K. van Vliet, H.L.P. Leeuwenberg

De Stadsrechten van Rhenen, Wijk bij Duurstede en Vianen, Prijs: € 7,50

18 Jan M.G. Kleinpenning

Twaalf eeuwen Odijk Prijs: € 15,00 (voor leden van Tussen Rijn en Lek, Prijs: € 12,50)

19 Frank Magdelyns en

Peter Koch

Kijken naar Houten Prijs: € 19,50 (voor leden van Tussen Rijn en Lek, Prijs: € 17,00). Bestellen: www.kijkennaarhouten.nl

De delen 1, 2, 4, 10, 11 en 14 zijn uitverkocht.

Deel 6, 8 en 9 zijn te koop bij Uitgeverij Verloren te Hilversum (035-6859856) of in de boekhandel. Deel 7 via www.petrusenpauluscothen.nl Deel 3, 5, 12, 13, 15, 16, 17, 18 zijn te bestellen bij het secretariaat via de mail: norma.han@casema.nl of per telefoon: 0343-591568.

Historische Reeks(en) verkrijgbaar via het Reginaal Archief Zuid-Utrecht (RAZU) en enkele boekwinkels in Wijk bij Duurstede.

